

Rozwój semantyczny leksemu *inspiracja*

Ilona Koziarska*

Główne źródło wiedzy o historii i rozwoju słownictwa stanowią słowniki. W artykule analizie słownikowej poddany zostanie leksem *inspiracja* będący jednocześnie tytułem niniejszej publikacji. Obecnie za jego synonimy uznaje się m.in. rzeczowniki: *wena*, *natchnienie*, *muza*, a także wyrażenia *zapal twórczy*, *czynnik mobilizujący*. Historia *inspiracji* w polszczyźnie, według dostępnych źródeł leksykograficznych, sięga XVII wieku. Jest to wyraz zapożyczony z języka łacińskiego – łac. *inspiratio*, czyli ‘wdech, tchnienie, rozniecanie’.

Po przeniesieniu leksemu na grunt polszczyzny, co nastąpiło około XVII wieku, wyraz zapisywany był zgodnie z ówczesnymi normami ortograficznymi – *inspiracyja*, a objaśniany jako ‘natchnienie’, ale o silnych konotacjach teologicznych. Według *Słownika języka polskiego* Samuela Bogumiła Lindego *inspirowany* to inaczej natchniony¹, a wtedy natchnienie odnosiło się do Pisma Świętego uznawanego za uduchowione – powstałe pod wpływem działania Ducha Świętego. Podobnie przedstawia charakterystykę tego leksemu tzw. słownik wileński². Rozszerzenie znaczenia następuje na początku XX wieku, co odnotowuje *Słownik języka polskiego*, zwany potocznie słownikiem warszawskim. Przy hasle *inspiracja* pojawiają się dwa kwalifikatory: „1. (w estetyce) natchnienie, objawienie. 2. (w psychologii) poddawanie bez

* Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Instytut Filologii Polskiej i Logopedii, Pracownia Edytorstwa, 90-236 Łódź, ul. Pomorska 171/173, e-mail: ilona.koziarska@uni.lodz.eu.

1 S. B. Linde, *Słownik języka polskiego*, [hasło] *Inspiracja*, t. 2, Lwów 1855, s. 208.

2 *Słownik języka polskiego*, red. M. Orgelbrand, [hasło] *Inspiracja*, t. 1, Wilno 1861, s. 421.

pośrednictwa wzroku i słuchu przy odgadywaniu myśli”³. Oznacza to przeniesienie leksemu do innych dziedzin naukowych, takich jak psychologia czy mieszcząca się w obszarze filozofii estetyka.

W drugiej połowie XX wieku wylaniają się następne znaczenia *inspiracji*: ‘poddawanie myśli, namowa, wpływ wywierany na kogoś; sugestie’⁴ – określenia obecnie klasyfikowane jako synonimiczne względem perswazji, co Doroszewski zilustrował następującym przykładem: „Inspiracje Czarotoryskiego sprawiły, że Kościuszko napisał list do Cesarza Aleksandra”. Jak widać, zacytowane *inspiracje* dziś mogłyby zostać zastąpione leksemami: *wpływy*, *namony*, *sugestie* czy *przekonywanie*. Wszystkie te określenia mieszczą się w obrębie pola semantycznego leksemu *perswazja*. Na trzecim miejscu w wyżej wspomnianym słowniku pojawiło się *wdychanie powietrza*, czyli dosłowne nazwanie podstawowej czynności życiowej.

Współcześnie spośród wyżej wymienionych znaczeń rzeczownika *inspiracja*, kilka prezentuje *Słownik wyrazów obcych* pod redakcją Elżbiety Sobol wydany w 1995 roku. Zdefiniowano w nim *inspirację* jako: „1. natchnienie, zapal twórczy. 2. wpływ wywierany na kogoś, 3. poddawanie myśli, sugestie”⁵. Definicja ta zostaje uzupełniona przez kolejne nowe znaczenia obecne w internetowym *Wielkim słowniku języka polskiego* pod redakcją Piotra Źmigrodzkiego. Nadane zostają dwie kwalifikacje tematyczne, z których każda jest szczegółowo omówiona. Pierwsza z nich to *działalność artystyczna człowieka*, w której mieści się *inspiracja* rozumiana jako ‘natchnienie, zachęta do działania, zwłaszcza do pracy twórczej’, dla której synonimem jest *wena*. W następujący sposób zaprezentowano użycie omawianego znaczenia leksemu na podstawie Narodowego Korpusu Języka Polskiego (NKJP):

Wrażliwość na sprawy społeczne jest ogromną *inspiracją* dla działań studentów [...].

(Źródło: NKJP: Agnieszka Rasmus-Zgorzelska, *Misja przedmiotu*, „Ozon”, 2005)

3 *Słownik języka polskiego*, red. J. Karłowicz, A. A. Kryński, W. Niedźwiedzki, [hasło] *Inspiracja*, t. 2, Warszawa 1902, s. 98.

4 *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, [hasło] *Inspiracja*, <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/inspiracja;5434889.html> [dostęp: 25.06.2018].

5 *Słownik wyrazów obcych*, red. E. Sobol, [hasło] *Inspiracja*, Warszawa 1995, s. 477.

Nie wiadomo, czy *inspirację* dla inżynierów stanowiły japońskie kreskówki, w których motocykl zmienia się w samochód, a ten w samolot, ale to niemal pewne, że samoloty przyszłości będą zmieniać kształt.

(Źródło: KWSJP: Marcin Bójko, *Samolot jak z gumy*, 2005)

Podczas wczorajszej sesji opozycyjny [...] przewodniczący Rady Miasta [...] oświadczył, iż z *inspiracji* politycznej został zaatakowany przez media [...].

(Źródło: NKJP: *Hak za bak*, „Dziennik Polski”, 1.06.2001)

Według *Wielkiego słownika języka polskiego*⁶ *inspiracja* odnosi się także do określania relacji międzyludzkich, bowiem jest to również wpływ wywierany na kogoś. Synonimicznie traktowana jako *sugestia*, co widać w następujących przykładach z NKJP:

W kijowskim biurze UNA milicja urządziła pokazowy pogrom [...] Szef UNA [...] trafił do więzienia nieprzytomny, z wstrząsem mózgu i śladami ciężkiego pobicia na całym ciele. Jeśli rzeczywiście wywołał burdy z *inspiracji* władz, słono za to zapłacił.

(Źródło: KWSJP: Marcin Wojciechowski, *Pomarańczowy majdan*, 2006)

Podczas gdy doradcy starają się rozwiązać kwadraturę koła w kwestii deficytu, kolejna inicjatywa Białego Domu wyszła z *inspiracji* pani Hillary Clinton. Najnowszy projekt przewiduje objęcie szczepieniami ochronnymi wszystkich dzieci w Ameryce.

(Źródło: NKJP: Jacek Kalabiński, *Falstart prezydencki*, „Gazeta Wyborcza”, 3.02.1993)

Na podstawie powyższej analizy można wysnuć wniosek, że semantyka wyrazu *inspiracja* nie uległa na przestrzeni wieków dużej zmianie. Nastąpiło subtelne przesunięcie znaczenia z dosłownego, mającego związek z czynnością życiową, jaką jest oddychanie (wdech, tchnienie) do poziomu bardziej abstrakcyjnego – wyspecjalizowało się znaczenie opisujące relacje międzyludzkie oraz pracę twórczą. To ostatnie rozumienie jest szczególnie widoczne we wszechobecnych współcześnie mass mediach, w których omawiany leksem jest nadużywany. Dziś *inspiracją* jest ktoś, kto wcześniej

6 *Wielki słownik języka polskiego*, red. P. Żmigrodzki, [hasło] *Inspiracja*, http://www.wsjp.pl/do_druku.php?id_hasla=10923&id_znaczenia=0 [dostęp: 25.06.2018].

nazywany był autorytetem; może to być również wydarzenie, zjawisko, a nawet produkt w reklamach komercyjnych. *Inspiracje* docierają do nas zewsząd i stają się coraz popularniejsze, poszerzając obecne granice semantyczne tej jednostki leksykalnej, co przedstawili Autorzy niniejszej monografii.

Bibliografia

- Linde S. B., *Słownik języka polskiego*, [hasło] *Inspiracja*, t. 2, Lwów 1855, s. 208.
Słownik języka polskiego, red. M. Orgelbrand, [hasło] *Inspiracja*, t. 1, Wilno 1861, s. 421.
Słownik języka polskiego, red. J. Karłowicz, A. A. Kryński, W. Niedźwiedzki, [hasło] *Inspiracja*, t. 2, Warszawa 1902, s. 98.
Słownik wyrazów obcych, red. E. Sobol, [hasło] *Inspiracja*, Warszawa 1995, s. 477.

Netografia

- Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, [hasło] *Inspiracja*, <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/inspiracja;5434889.html> [dostęp: 25.06.2018].
Wielki słownik języka polskiego, red. P. Żmigrodzki, [hasło] *Inspiracja*, http://www.wsjp.pl/do_druku.php?id_hasla=10923&id_znaczenia=0 [dostęp: 25.06.2018].